

Patricia LUCAS este agent artistic și mamă a trei copii în vîrstă de 16, 14 și 6 ani. **Stéphane LEROY** este editor și tată a doi copii în vîrstă de 12 și 9 ani. Ambii sunt divorțați și trăiesc împreună, cu cei cinci copii ai lor.

Traducătoarea, **Raluca-Nicoleta BALAȚCHI**, a absolvit Facultatea de Litere din cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași, specializarea Limba și Literatură franceză. Traduceri: Dominique Maingueneau, *Pragmatică pentru discursul literar*, Seria „Științele limbajului”, Colecția „Academica”, Editura Institutul European, Iași, 2007.

Patricia LUCAS
Stéphane LEROY

Divorțul pe înțelesul copiilor

Traducere din franceză de Raluca-Nicoleta BALAȚCHI

CARTIER

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.

Tel./fax: 24 05 87, tel.: 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md

Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr.24, sectorul 2, București.

Tel./fax: 210 80 51. E-mail: codexcartier@gmail.com

www.cartier.md

Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.

LIBRĂRIILE CARTIER

Casa Cărții, bd. Mircea cel Bătrân, nr. 9, Chișinău. Tel./fax: 34 64 61.

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 21 42 03.

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 24 10 00.

Librăria Vărul Shakespeare, str. Șciusev, nr. 113, Chișinău. Tel.: 23 21 22.

Colecția *Verde* este coordonată de Vitalie Coroban

Editor: Gheorghe Erizanu

Lector: Cristina Rusu

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/Tehnoredactare: Ana Cioclu

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic (nr. 82105)

Patricia Lucas, Stéphane Leroy

LE DIVORCE EXPLIQUÉ À NOS ENFANTS

© Éditions du Seuil, 2003

Patricia Lucas, Stéphane Leroy

DIVORȚUL PE ÎNȚELESUL COPIILOR

Ediția I, noiembrie 2008

© Cartier, 2008, pentru prezenta versiune românească.

Această ediție a apărut în 2008 la Editura Cartier într-un tiraj de 800 de exemplare. Toate drepturile rezervate. Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Lucas, Patricia

Divorțul pe înțelesul copiilor / Patricia Lucas, Stéphane Leroy; trad. din lb. fr. : Raluca-Nicoleta Balașchi; cop. Vitalie Coroban. – Ch. : Cartier, 2008 (Combinatul Poligr.).

– 96 pag. – (Colecția „Verde”).

Tit. orig. : Le divorce expliqué à nos enfants. – 800 ex.

ISBN 978-9975-79-397-1

087.5

L 84

Lui Malo, Natan, Quentin, Margo și Emile...

Lui Benoît C.

La școală, acasă la prieteni, la sfârșit de săptămână, în vacanță, de Crăciun sau de ziua cuiva, la o sărbătoare în familie sau la un spectacol de sfârșit de an, ne lovim, fără să vrem, de problema divorțului. A devenit un lucru atât de normal, încât, în afara cercurilor intime, nici nu mai e luată în seamă. Și totuși, cei care își așteaptă copiii la ieșirea de la școală la sfârșitul primei, celei de a treia și de a cincea săptămâni a lunii copii sunt tații lor. Divorțul se face simțit în toate evenimentele de zi cu zi ale vieții de familie, impunând reguli destul de stricte, făcând ordine sau dezordine astăzi în viața a mai bine de două milioane de copii din Franța.

Întrebările lor, pe cât de jenante, pe atât de pertinente, îi lasă adesea pe adulți fără răspuns, căci cum să-ți vină ușor să explici un subiect atât de complex, de dureros și de profund? Cum să nu te încurci în aceste povești țesute din dragoste, speranțe și decepții, când trebuie să le explici propriilor tăi copii?

Ei știi oricum că divorțul nu e un subiect comod și evită să pună întrebări la cald. Sau, dimpotrivă, pun gaz pe foc când te aștepți mai puțin. Am învățat din proprie experiență că răspunsurile cele mai sincere sunt în același timp cele care liniștesc cel mai mult, și că nu trebuie să forțezi întrebările care nu vin în mod spontan. Fiecare vârstă și fiecare copil își au propriul ritm, propriile întrebări și propriul mod de exprimare. E oare nevoie să mai amintim că, în fața unei dureri sau angoase, o mângâiere tandră face mai mult decât toate explicațiile din lume?

Am adunat în această carte discuțiile pe care le-am purtat cu propriii noștri copii, mai – precis cu cei mari, trei băieți de șaisprezece, paisprezece și, respectiv, doisprezece ani.

Împreună cu cei doi mai mici, în vârstă de nouă și cinci ani și jumătate, formăm de patru ani o familie reconstruită. Nici unul dintre acești copii nu provine din căsătoria noastră. Dar, de-a lungul timpului, între noi și ei s-au construit legături puternice.

Să precizăm și că acest dialog a fost punctat de numeroase hohote de râs, lucru greu de imaginat cu trei ani în urmă...

A ȘTI SĂ-ȚI ALEGI VIAȚA

— *Mi-am dat seama că în clasa mea jumătate din copii au părinții despărțiți. Să fie oare la fel în toate școlile?*

— În mare parte da. În zilele noastre, un cuplu din trei divorțează. În marile orașe unul din două. În Franța, se estimează că două milioane de minori au părinții despărțiți.

— *Două milioane!*

— E o cifră impresionantă. Totuși, e vorba de situații destul de diferite care intră aici. Contrar a ceea ce se spune de obicei, divorțul nu este o categorie clară, care să permită o clasificare strictă a oamenilor. Nu putem pune de o parte copiii părinților care trăiesc împreună și, de cealaltă, copiii părinților divorțați. Fiecare familie își are propria poveste, problemele ei specifice, felul propriu de a se organiza și reprezintă un caz special.

— *Am impresia că altădată, în vechime, oamenii nu divorțau așa de des...*

— Așa e... Divorțurile au luat amploare începând cu anii '70, cam cu treizeci de ani în urmă.

— *De ce?*

— E o poveste lungă... Să spunem, pentru început, că divorțul a fost interzis secole de-a rândul și că a mai fost nevoie de o altă perioadă de aproximativ zece ani după ce a fost autorizat pentru ca oamenii să-l accepte. Nici nu-ți închipui cât de multe discuții, dispute politice, legi adoptate și apoi anulate au fost necesare pentru ca această idee, destul de simplă, la urma urmelor, să se poată impune: un bărbat și o femeie care sunt căsătoriți, dar nu mai reușesc să se înțeleagă asupra vieții lor în comun, au dreptul să-și urmeze viața separat, eventual să se recăsătorească dacă vor asta.

— *Dragoste cu forța totuși nu se poate!*

— Depinde de sensul pe care îl dai cuvântului *căsătorie*. Nici măcar astăzi oamenii nu îi dau toți același înțeles. E vorba de o legătură cu totul specială, atât simbolică, cât și juridică.

— *Cum adică?*

— Vreau să spun că o căsătorie implică două fațete inseparabile: în primul caz, avem de-a face cu o imagine plină de forță, extrem de grăitoare, un simbol al dragostei durabile și al sincerității, al absolutului. În al doilea caz, e vorba de o simplă regulă a jocului, un contract în care se prevede cum își vor organiza soții viața, cum își vor transmite și împărți bunurile. Căsătoria, în forma pe care o cunoaștem noi astăzi, încearcă să împace ambele aspecte.

— *Dar, la urma urmelor, ce înseamnă o căsătorie?*

— E un angajament moral prin care un bărbat și o femeie se unesc pentru a întemeia un cămin, adică un loc în care trăiesc, împart și-și transmit bunuri mai multe generații.

— *Dar un cămin se poate întemeia și fără căsătorie, nu?*

— Desigur. Dar în acest caz angajamentul are o altă valoare: este personal, intim și nu-i mai privește pe ceilalți. Cu toate acestea, în zilele noastre, aproape toate tipurile de familie sunt recunoscute de lege, fie că e vorba sau nu de căsătorie.

— *Ești obligat să te căsătorești pe viață?*

— Dacă era cazul, nici nu mai vorbeam acum de divorț! E adevărat că pentru creștini căsătoria e o legătură sacră care nu poate fi desfăcută de oameni. La început, în secolul al XIII-lea, era o modalitate de protecție a tinerelor cupluri și de reducere a puterii clanurilor familiale care „aranjau” căsătoriile, încheindu-le sau anulându-le în funcție de propriile interese. Dar astăzi, legea nu mai ține prea mult cont de considerentele religioase, căci trebuie ca ea să se poată aplica tuturor locuitorilor unei țări. De aceea numai căsătoria civilă, adică cea de la primărie, prezintă valoare în fața legii. Or, aceasta prevede că orice căsătorie poate fi desfăcută în orice moment, dacă se îndeplinesc anumite condiții.

— *Dar parcă ziceai că o căsătorie este un angajament serios, o legătură foarte puternică... Păi dacă ai dreptul să o desfaci când vrei, ce valoare mai are?*

— Da, ai dreptate... Cu atât mai mult cu cât, dacă te căsătorești, în principiu, nu o faci ca să te desparți a doua zi. Te angajezi pe viață, și-i implici și pe alții, făcând o alegere de durată. Și totuși, pe parcursul existenței intervin schim-

bări importante. Îmbătrânești, te maturizezi, te schimbi. Situația în care erai la începutul căsătoriei se poate schimba radical după numai câțiva ani. E și motivul pentru care, în zilele noastre, legea privilegiază aspectul practic al căsătoriei – valoarea sa de contract – în detrimentul aspectului său simbolic – cel de angajament. Dacă lucrurile se schimbă într-atât încât viața în doi devine un adevărat chin, dacă unul dintre soți are un comportament inadecvat, sau dacă ambii constată că nu se mai iubesc, contractul poate fi desfăcut. E de ajuns să se respecte regulile privitoare la partajul bunurilor comune și la organizarea vieții copiilor rezultați din căsătorie.

— *În ce mă privește, aș prefera să mă căsătoresc pe viață...*

— Ai perfectă dreptate să-ți dorești o fericire fără margini. Și îți doresc din tot sufletul ca acest vis să ți se îndeplinească. Numai că, atunci când îți propui asta, ni se pare evident că dragostea și căsătoria sunt strâns legate. Iar asta e de fapt un mod destul de modern de a vedea lucrurile.

— *Deci altădată oamenii nu se căsătoreau din dragoste?*

— Nu întotdeauna. Căsătoriile se încheiau și din interes, pentru a întări alianțele familiale, pentru a transmite bunuri unor moștenitori recunoscuți. De fapt, poate că motivul pentru care s-a inventat căsătoria a fost ca să se poată da răspuns unei întrebări extrem de simple...

— *Care?*

— Cum să demonstrezi că ești fiul tatălui tău?

— *Păi e simplu, semăn cu el. Și apoi el m-a făcut!*

— Asemănarea nu e o dovadă. Pentru o femeie, nu se pune problema: toată lumea vede că îi crește burta, există martori la naștere. Dar pentru tată? Paternitatea sa rezultă în primul rând din mărturia sa. Își recunoaște copilul și-i dă un nume. Recunoaște că e totuși o dovadă destul de slăbuță...

— *Dar de ce e așa de important?*

— Închipuie-ți ce s-ar întâmpla dacă fiecare tată și-ar putea contesta urmașii: „Nu, pe ăsta nu-l vreau, nu cred că l-am făcut eu...” O astfel de afirmație ar fi la fel de greu de demonstrat cât și de contrazis. Familiile s-ar distruge reciproc la fiecare moștenire.

— *Ce harababură ar fi!*

— Da, de aceea, încă din Evul Mediu, de când s-a generalizat ceremonia căsătoriei în Europa, și până în zilele noastre, soții au avut dintotdeauna obligația de a depune reciproc jurăminte de fidelitate.

— *Adică?*

— Își promit să nu aibă legături de dragoste și nici raporturi sexuale cu alte persoane. În vechime, cei care nu respectau aceste jurăminte erau aspru pedepsiți, în special femeile. Unele dintre ele au fost condamnate la moarte, la exil, la confiscarea averii. Dar ce e și mai grav e că astfel de orori sunt încă practicate în zilele noastre în anumite țări.

— *Dar de ce sunt femeile mai mult vizate decât bărbații?*

— Păi ca să nu poată face copii cu alți bărbați decât soțul lor, evident. Pentru ca tatăl și moștenitorii săi să poată fi desemnați cu mai multă certitudine. În acest fel, nu mai apărea nici o umbră de îndoială: pământurile, averile sau bunurile strânse uneori de generații întregi în cadrul familiei nu aveau cum să se piardă. La moartea sa,

tatăl îi ceda primului născut responsabilitatea averii. E clar că n-ar fi fost cum să se facă loc în acest sistem fraților, surorilor și verilor vitregi. Familiile refăcute nu-și aveau locul în epoca respectivă: ar fi bulversat organizarea întregii societăți.

— *Probabil că se întâmpla ca dragostea să dispară în unele cupluri. Și atunci ce făceau? Trebuiau să se prefacă?*

— Cei mai puternici găseau mijloace să treacă peste regula căsătoriei pe viață. Cei care-și permiteau să întrețină două familii se puteau despărți și trăi separat fiecare de partea sa, dar uniunea lor nu era desfăcută. În Europa occidentală, dacă unul dintre ei dorea să se recăsătorească, trebuia să i se anuleze căsătoria de către însuși papa. Îți poți închipui că o astfel de procedură nu era la îndemâna oricui... Henric al IV-lea a folosit această posibilitate pentru a se căsători cu Maria de Medici, după prima sa căsătorie cu regina Margot, care nu i-a putut da moștenitori. Dar acesta a fost un caz de divorț cu totul excepțional sub Vechiul Regim în Franța...

— *Încă nu ne-ai spus care a fost momentul în care divorțul a fost autorizat..*

— Ideea s-a impus în timpul Revoluției Franceze, la un an după apariția căsătoriei civile. La vremea respectivă a însemnat o victorie importantă pentru femei. Căci divorțul le permitea să se elibereze de atotputernicia bărbaților. Cele care fuseseră forțate să se căsătorească cu un soț tiranic sau violent puteau acum să se despartă și să se recăsătorească dacă doreau. Cât despre numeroasele cupluri despărțite a căror căsătorie nu putea fi desfăcută, acestea au fost printre primele care s-au grăbit să ceară divorțul. Și asta a provocat o adevărată spaimă. Sub presiunea Bisericii libertatea divorțului a fost mult redusă, înainte de a fi din nou suprimată.

— *Asta înseamnă că a fost o perioadă mai calmă?*

— De fapt a fost o perioadă de mare ipocrizie. Căci interdicția de a divorța nu era o piedică în calea destrămării dragostei în interiorul cuplului; cupluri noi se formau pe ascuns. Scriitori ca Flaubert, Maupassant sau Zola au demascat adesea în romanele lor minciunile, secretele, adulterele care se ascundeau în spatele fațadei de familie respectabilă în secolul al XIX-lea. În Franța, oamenii au fost nevoiți să aștepte anul

1884 pentru a asista la o nouă autorizare a divorțului, și asta după o lungă bătălie politică.

— *Îmi imaginez că atunci au fost din nou multe divorțuri...*

— Nu, au fost de fapt mai puține decât inițial; se acceptase doar principiul divorțului pentru greșeala unuia dintre soți.

— *Ce înseamnă asta?*

— Se trece printr-un adevărat proces. Unul dintre soți cere divorțul, aducând dovada că celălalt nu-și respectă obligațiile ce decurg din căsătorie. Deci acesta din urmă va fi vinovat de ruptură. Dar această metodă este lungă și costisitoare. Trebuie să aduci probe, să angajezi avocați. În aceste condiții, femeile nu aveau aproape niciodată mijloacele necesare deschiderii unui divorț. Nu dispuneau personal de banii familiei. Nici nu puteau munci fără acordul soțului. Mai mult, nu puteau să hotărască singure câți copii vor avea și nici când să-i nască, pentru că nu existau mijloace de contracepție fiabile. Îți dai seama cât de greu îi era unei femei din acea epocă să-și schimbe viața și să trăiască singură, fără resurse, cu mai mulți copii de hrănit. Majoritatea dintre

ele preferau să suporte în aceste condiții o căsătorie nefericită...

— *Bărbații nu aveau acest gen de probleme. Si atunci de ce nu cereau ei mai degrabă divorțul?*

— Suportau, ca și femeile, povara unei tradiții potrivit căreia familia era sfântă. Și apoi viața de familie nu atârna atât de mult pe umerii lor, căci, fiind bărbați, se puteau debarasa de anumite sarcini. Puteau să se instruiască, să muncească, să participe la viața politică sau să profite de distracțiile rezervate bărbaților. În fine, într-o societate care făcea din bărbat singurul stăpân la cârma casei, a cere divorțul însemna de fapt a recunoaște că ceva nu mergea în felul în care își conducea familia, era de fapt o recunoaștere a propriei slăbiciuni.

— *Și cum de s-au schimbat lucrurile?*

— Fără a elimina divorțul acordat pentru vina unuia din soți, care este destul de frecvent și astăzi, legea din 11 iulie 1975 a autorizat divorțul prin acordul părților. De atunci, nu mai este necesar să te acuzi ca să poți divorța. E de ajuns ca soții să ceară amândoi anularea căsătoriei pentru ca să li se acorde, fără a fi necesar să dea alte explicații.